

УРОК № 25	ДАТА : 13.04 група 202
Тема:	Словосполучення з прийменниками <i>в(у), при, за, із-за</i> (<i>посіяти у дощ; працювати в бібліотеці; росте при дорозі; за часів Мазепи; за активної підтримки</i>).
Мета:	(формування компетентностей): <i>предметні</i> (поглиблене знання учнів про синтаксис та синтаксичні норми; підвищення мовленнєвої майстерності учнів шляхом практичного засвоєння синтаксичних норм; уміння правильно вживати прийменники <i>в (у), при, за, із-за</i>); <i>ключові</i> (уміння <i>вчитися</i> : уміння школярів спостерігати за мовними явищами та робити висновки, збагачення словникового запасу учнів; <i>комунікативні</i> : навички роботи в колективі, уміння працювати самостійно; <i>інформаційні</i> : уміння узагальнювати теоретичний матеріал у вигляді таблиці, уміння працювати з текстом; <i>загальнокультурні</i> : мовленнєва культура учнів, ініціативність, самостійність мислення).
Тип уроку:	урок засвоєння нового матеріалу.
Обладнання:	дидактичний матеріал.
Хід уроку	

I. ОРГАНІЗАЦІЯ КЛАСУ

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ, УМІНЬ І НАВИЧОК

1. Емоційна зарядка

Життя справді складне, і єдиний у нього підручник — досвід.

► Прочитайте слова Г. Тютюнника. Як ви розумієте думку українського письменника?

2. Комунікаційний практикум

► Закінчіть речення:

- Мовленнєва культура — це...
- Синтаксична норма — це...
- Знання правил вживання прийменників потрібні, тому що...

3. Перевірка домашнього завдання

III. ПОВІДОМЛЕННЯ ТЕМИ, МЕТИ, ЗАВДАНЬ УРОКУ. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Слово вчителя

Мова — показник ерудиції, інтелекту, внутрішньої культури людини. З раннього дитинства, засвоюючи мову, ми запам'ятовуємо правила використання прийменників.

Ці навички стають для нас автоматичними, але вони не позбавляють нас від усіх помилок. Як часто у вашому житті виникали ситуації, коли ви не були впевнені в тому, що правильно вжили прийменник? Визначте, яких синтаксичних помилок припускаєтеся ви найчастіше.

IV. ЗАСВОЄННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

1. Робота з підручником

- Вивчення параграфа «Словосполучення з прийменниками *в (у), при, за, із-за*».

2. Лінгвістичне дослідження

- Заповніть другу та третю колонки таблиці.

Відмінки	Прийменники	Приклади
Родовий		
Давальний		

Знахідний		
Орудний		
Місцевий		

3. Творча робота

- Згадайте й запишіть по два фразеологізми з прийменниками **в (у), при, за, із-за**. Поясніть їхнє значення.

4. Складання пам'ятки

- Узагальніть відомості про вживання прийменників, склавши пам'ятку.

Коментар для вчителя. Зразок пам'ятки

Прийменник у вживається:	
1.	Між приголосними: <i>узяв у хлопця, пішов у кіно.</i>
2.	Перед приголосними на початку речення: <i>У кімнаті тихо.</i>
3.	Після паузи (розділового знака) перед приголосним: <i>Дитина — у плач.</i>
4.	Між голосним і приголосним та завжди перед в, ф, льв, св, тв, хв тощо: <i>виглянув у вікно; у хвилини тривоги; зайшла у своїй справі.</i>
Прийменник в вживається:	
1.	Між голосними: <i>прийшла в аптеку; бачила в озері.</i>
2.	Перед голосним на початку речення: <i>В іншій ситуації. В озері купатися краще.</i>
3.	Після голосного перед приголосним (крім в, ф, льв, св, хв та ін.): <i>зайшли в ліс; але: побачила у вікно.</i>
Уживання прийменників з, із, зі (зо):	
1.	З уживається перед словом, що починається на голосний: <i>вийшов з автомобіля; узгодив з управлінням; вирішили з орендою приміщення.</i>
2.	З уживається перед приголосним (крім с, ш): <i>одна з них мала вже приїхати; наш керівник — із Херсона; але: вийшов зі школи.</i>
3.	Із уживається між приголосними (переважно з, с, ц, ч, ш, щ): <i>із сиром пироги; взяв із шафи; разом із часописом; приїхав із Сімферополя.</i>
4.	Зі вживається перед сполученням приголосних, серед яких є з, с, ц, ч, ш, щ : <i>зустрівся зі старостами груп; виїхав зі Сходу; пізно прийшов зі школи.</i>
5.	Зо (фонетичний варіант зі) уживається з числівниками два, три та займенником мною : <i>зустрівся зо (зі) мною; разів зо два.</i>

► На кожне правило наведіть власні приклади.

V. ЗАКРІПЛЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

1. Робота з текстом

- Прочитайте текст. Запропонуйте назву. На які проблеми вказує автор?

До комп'ютерної залежності більш схильні підлітки 11-17 років. У них відбувається втрата відчуття часу, порушення зв'язків

із навколишнім світом, виникає почуття невпевненості, безпорадності, страху самостійного прийняття рішень і відповідальності за них. Комп'ютерна залежність негативно впливає на особистість дитини, викликаючи емоційну й нервову напругу, астеноневротичні та психоемоційні порушення, проблеми в спілкуванні та порушення соціальної адаптації. Нічне використання Інтернету спричиняє порушення режиму сну, унаслідок чого виникає хронічна втома, підвищується

дратівливість, конфліктність. З метою подолання сонливості діти, які страждають залежністю, удаються до підвищеного споживання кави, міцного чаю та інших тонізуючих речовин, що також шкодить їхньому здоров'ю. Щоб придбати нові ігри чи пристрої для гри або для оплати користування Інтернетом, деякі діти вдаються до шахрайства.

За ступенем впливу на гравця найбільш потужними є рольові комп'ютерні ігри, які сприяють інтеграції свідомості з комп'ютером, що може призвести до повного самоототожнення дитини з комп'ютерним героєм. У нормальному стані відбувається короточасне поринання гравця у віртуальну реальність з метою зняття напруги, відволікання від побутових проблем. У випадку патологічного відхилення від норми дитина повертається в реальний світ на короткий проміжок часу, тільки щоб поїсти, попити й трохи поспати. Перебування залежної дитини в кіберпросторі може сягати 18 годин на добу. Залежність, як правило, помічають рідні та близькі користувача за змінами в поведінці, інтересах і режимі дня (За І. Литовченком, С. Максименком, С. Болтівцем).

- Назвіть відомі вам ознаки інтернет-залежності.

2. Колективна робота

- Укажіть правильний варіант словосполучення:

По ініціативі студентів — за ініціативи студентів, за власним бажанням — по власному бажанню, на замовлення — за замовленням, викликати у справах — визвати по справах, наказ по інституту — наказ інститутом, колеги по роботі — колеги з роботи, по робочих днях — у робочі дні, з багатьох причин — по багатьох причинах, робота за професією — робота по професії, при будь-якій погоді — за будь-якої погоди, пляшка на олію — пляшка для олії, одяг на свято — одяг для свята, тарілка для перших страв — тарілка на перші страви, захворів на кір — захворів кором, при Запорізькій Січі — за Запорізької Січі, за листуванням — шляхом листування, писати за адресою — писати на адресу, дзвонить за телефоном — дзвонить телефоном (на телефон), по суті — за суттю, відомий за назвою — відомий з назви, заходити за чергою — заходити по черзі, за напрямом до — у напрямі до, старший за званням — старший рангом, старший по віку — старший віком.

- Зредагуйте словосполучення та замініть у поданих конструкціях неправильно вжитий прийменник **при**.

При вході, жити при автобусній зупинці, битва при Жовтих Водах, верхній одяг залишився при мені, загін при одному керівникові, тільки при умові, що ..., при одній згадці, при виготовленні меблів необхідні якісні матеріали, його знали ще при житті, при підписанні угоди, при зіткненні потягів ніхто не постраждав при підтримці колег, загартуватися при регулярному охолодженні, при адресуванні, вибити скло при аварії, при незалежній Україні, при вході покажіть перепустки, повертався при гучних оплесках, при зачинених дверях, при виконанні службових обов'язків, висипати при кипінні, при появі тріщин на стелі, при аналізі подій.

V. СИСТЕМАТИЗАЦІЯ Й УЗАГАЛЬНЕННЯ ВИВЧЕНОГО

1. Самостійна робота

- Поставте пропущені у, в.

... дужках наведено ставки з урахуванням капіталізації; знайшов ... полі; взяли ... аптеці; зустріли ... Львові; бачила ... метро; ... мене їх немає; бачили ...

очах; Я знаю: ... таких справах не завжди все й зрозумієш; кинула ... яр; зайшла ... воду; зайшли ... урочище; заніс ... дім; розмовляли ... кімнаті; прийшов ... гості; ... Угорщину поїхали; одягнувся ... святковий одяг; була ... садку; завжди ... твоєму столі; потонули ... хвилях; побачити ... Вінниці.

2. Практична робота

- *Поставте на місці крапок потрібний прийменник, поясніть, чим ви при цьому керувались.*

1. Стоїть гора високая, ... горою гай, зелений гай, густесенький, неначе справжній рай (*Л. Глібов*). 2. Там ... горі високій Рoste дерен широкий, А ... того дерена вийшла дівка молода (*Нар. творчість*). 3. Ой, не гудіть ... мною, голуби, не клопочіть молоді голови (*Нар. пісня*). 4. Ой, коню, мій коню, не грай ... мною, не неси мене ... чистому полю (*Нар. балада*).

Слова для довідок: під, на, з-під, наді, піді, по.

3. Творча робота

- Складіть речення, у яких би прийменники з — в (*у*), перед — після, під — над, до — після разом з іменниками, числівниками, займенниками виражали антонімічні відношення.

4. Граматична робота

- *Перепишіть речення, відповідно до змісту доберіть з дужок прийменник, поставте іменник чи займенник у потрібному відмінку. Свій вибір обґрунтуйте.*

- Визначте відмінок, з яким уживається той чи той прийменник.

1. І вітряк (*із-за, з-за, зі*) (*гай*) крилами махає, і дуб зелений, мов козак, (*із, з, зі*) (*гай*) вийшов та гуляє (*попід, під, понад*) (*гора*) (*Т. Шевченко*). 2. Пливи, косо, тихо (*по, за*) (*вода*), а я піду услід (*по, за*) (*ти*) (*Нар. творчість*). 3. (*Над, наді*) (*я*) ясні зорі (*в, у, уві*) (*Десна*) кинули вінки, і купальська синь прозора їх несе, немов роки (*М. Стельмах*). 4. (*Над, наді, надо*) (*я*) небес бірюза, (*під, піді, підо*) (*я*) шовкова трава. Здрастуй, земле, умита дощами (*О. Підсуха*).

VI. ПІДСУМОК УРОКУ

Рефлексія

- *Складіть монологічне висловлення «Що я дізнався про вживання прийменників на сьогоднішньому уроці?»*

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ (НА ВИБІР)

§ 17. Вправа 133

УРОК № 26	ДАТА : 13.04	Група 202
Тема:	Порядок слів у реченні. Односкладні й неповні речення.	
Мета:	(формування компетентностей): предметні (знання учнів про синтаксичні норми, порядок слів у реченні, односкладні й неповні речення); ключові (уміння вчитися: уміння виділяти головне в темі, що вивчається; творча уява; комунікативні: уміння працювати самостійно та в колективі, навички складання діалогічного висловлення; інформаційні: уміння аналізувати текст, навички роботи з тестами; загальнокультурні: інтерес до вивчення теми).	
Тип уроку:	урок формування практичних умінь та навичок.	
Обладнання:	дидактичний матеріал.	
Хід уроку		

I. ОРГАНІЗАЦІЯ КЛАСУ

4. Емоційна зарядка

- Прочитайте й запишіть іприслів'я, що є епіграфом до сьогоднішнього уроку. Поясніть зміст.

Птицю пізнають по пір'ю, а людину по мові.

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ, УМІНЬ І НАВИЧОК

Комунікативний практикум

- Дайте відповіді на запитання.

1. Що таке порядок слів?
2. Що називається синтаксичною нормою?
3. Які речення називаються односкладними?
4. Які види односкладних речень існують?
5. Яке речення називається неповним?

III. ПОВІДОМЛЕННЯ ТЕМИ, МЕТИ, ЗАВДАНЬ УРОКУ. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Порядок слів у реченні — це взаємне розміщення членів речення стосовно одне одного.

В українській мові порядок слів у реченні відносно вільний, тобто за кожним членом речення постійного місця не закріплено. Проте це не означає, що правил порядку слів не існує.

Розрізняють два типи порядку слів:

- **прямий**: підмет — перед присудком; додаток — після слова, яке ним керує, узгоджене означення — перед означуваним словом, неузгоджене означення — після означуваного слова: Сосновий ліс перебирає струни (Л. Костенко);
- **зворотний** (інверсія — від лат. *переставляння*): присудок перед підметом; додаток перед словом, з яким він пов'язаний за змістом; узгоджене означення після означуваного слова: В позолоту одягаються Карпати (М. Карпенко).

Обставини займають у реченні будь-яке місце. При інверсії найпомітнішим є той член речення, який стоїть або на початку, або в кінці речення.

Вибір того чи іншого порядку слів залежить від мети мовця та змісту висловлення, від того, що він вважає найважливішим, до чого хоче привернути увагу співрозмовника, адже зміна порядку слів спричиняє перенесення логічного наголосу з одного слова на інше (інші).

Прямий порядок слів	Зворотний порядок слів (інверсія)
Я поясню все.	Поясню я все. Все поясню я.

IV. ЗАКРІПЛЕННЯ ВИВЧЕНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Лінгвістичне дослідження

- *Визначте, які члени пропущені в поданих реченнях. Зробіть висновок про роль неповних речень у мові.*

1. Вона одразу підвелася. Підвелася, може, аж надто квапливо. 2. Що то — голод? Невелике слово, а страшне. 3. Тягнеться до сонця соняшник крилатий, як до тебе серце, стороною моя. 4. Я в двері, а вона за мною в сад. 5. Час летів, немов по крилах, і, мов сон, життя минало. 6. У мудреця багатство відіграє службову роль, а в дурня — панівну. 7. У дитинстві ми всі ще такі, як задумала доля. 8. Людська душа — це чаша для горя. Коли чаша повна, скільки не лий уже, більше не вміститься. 9. Він виривався на волю, наче птах з клітки. 10. Ніхто не командує так народом, як його слуги. 11. За іпмат гнилої ковбаси у вас хоч матір попроси, то оддасте.

2. Коментар для вчителя

Неповні речення вживаються в суцільному тексті, щоб уникнути зайвого, нудного повторення відомих уже слів і словосполучень.

Пропуск окремих членів у неповних реченнях не лише дає змогу стисло й економно викласти інформацію, а й робить більш компактным увесь текст і, отже, полегшує його сприймання.

3. Усна робота

- Складіть діалог про роль Інтернету в житті сучасної молодшої людини.
- Зверніть увагу на використання неповних речень.

4. Пояснювальний диктант

- *Запишіть під диктовку речення, уникаючи невиправданих повторів за допомогою неповних речень. Поясніть розділові знаки.*

1. Бджола жалить жалом, а людина жалить словом. 2. Вовка ноги годують, а мисливця ноги рятують. 3. Повний колос до землі гнеться, а порожній колос до гори пнеться. 4. Один розум добре, а два розуми краще. 5. Пташка красна своїм пір'ям, а людина красна своїм знанням.

5. Спостереження

- *Прочитайте речення. У яких із них непрямої порядок слів? З якою метою порушується прямий порядок слів?*

1. Хвилюю зеленою здіймається навесні Батієва гора. 2. Солов'їний Тихий свист гуляє за долиною. 3. Травень очі голубі розгубив у травах. 4. Оця реальна мить вже завтра буде спомином. 5. Розвішує кошлатий свій хітон у вікнах снігопад утомлений. 6. Усміхайся — і світ вертатиме тобі усмішку

V. СИСТЕМАТИЗАЦІЯ Й УЗАГАЛЬНЕННЯ ВИВЧЕНОГО

1. Творча лабораторія

- *Замініть, де можливо, безособові речення особовими, порівняйте способи вираження головних членів у них.*

1. Заморосило осінь у сльозу. 2. Заграли знову труби до походу, війнуло громом з Тясмина-ріки. 3. Скасовано угоду. 4. Швидко розвиднілося. 5. Нанесло гори піску. 6. На сизих луках скошено отаву, і літо буйно в береги ввійшло. 7. Йому так гарно, та смачно світом дрімається. 8. Пахло чебрецем, свіжою травою. 9. Чудово, просторо, радісно на придеснянських луках. 10. Куди не глянь — скрізь розвернулося, зацвіло цвітом. 11. Стахові стало враз дуже шкода товариша.

2. Самостійна робота

- *Запишіть речення, визначте їх типи.*

1. Сонце! Сонце! Його перші промені вдарили по очерету, по лузі, по плесу... 2. Можна тільки відчуті з вишини, як до сонця тяжіє земля. 3. За що себе корити? 4. Як мені серце примусити знов повернутись в село? 5. Чудесна київська осінь... Падає листя з київських каштанів. День осінній, але сонячний, ясний, щедрий. Шануйте здобуте трудом поколінь, помножте його у пошані. 6. За правду, браття, єднаймося щиро. 7. Але як швидко побіля вогню не бігай — все рівно обпечешся. 8. Славнозвісне місто Чигирин. Зелений луг над річкою Тясмин. Неділя. 9. Он лани, он лука, он сіножаті, он ліски, он села. От вам і природа.

3. Практична робота

- *Визначте двоскладні й односкладні речення, установіть, які з них неповні.*

1. А довкола — млисто-бузкова далеч, і золота стерня, і запашний, не отруєний війною вечір. 2. Кров свою віддам твоїй калині, пісню — травам, птицям і лісам, плоть — піску, чорнозему і глині, а високі думи — небесам. 3. «Чого ви, хлопці?» — спитав Савко. 4. Хвилини здаються тобі за години, години — за дні, дні — за роки. 5. На сході троянди світання в хитанні гілок золотих. 6. Незважаючи на ранню весну, надворі булю душно й жарко. 7. Три явори посадила сестра при долині, а дівчина заручена — червону калину. 8. Не втирайте ж мої сльози, нехай собі ллються. 9. Подихнуло на Пилипка вільним повітрям, ущипнуло за ніс. 10. А Соломія все не поверталась. Десь заблудилась у плавнях. 11. Поранені почали марити: один — домівкою, а другий — боєм. 12. Вкраїну з краю в край проходили з боями. 13. Ні сну мені, ні відпочинку.

- *Випишіть неповні речення, поясніть морфологічне вираження головного речення та типи неповних речень.*

VI. ПІДСУМОК УРОКУ

§23 Вправа 174.